

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ СХОДУ І ЗАХОДУ УКРАЇНИ В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЛЕЩАТАХ XXI ст.

У статті розкриваються суперечливі тенденції етнополітичного життя в Україні на початку XXI ст., дестабілізуючий вплив Російської Федерації на південно-східні регіони з метою гальмування європейського вектору руху країни.

Виокремлено особливості міжетнічних відносин у Західних регіонах України, зовнішні та внутрішні чинники проявів сепаратизму і поширення ідей автономізації районів компактного проживання національних меншин. Автором простежуються причинно-наслідкові зв'язки в етнополітичній сфері в часовому вимірі «минуле-сучасне».

Визначено, що етнополітичні відносини в Україні на початку 2000-х рр. характеризувалися відсутністю державної концепції етнічної політики. Це відкривало зовнішньополітичні шляхи для впливу на національні меншини прикордонних регіонів з боку сусідніх держав, стимулювало появу низки політичних громадських організацій деструктивного спрямування, які розповсюджували ідеї сепаратизму в південно-східних регіонах України, на Кримському півострові та Закарпатті. Під впливом російської пропаганди місцеве населення Південного-Сходу, Криму виявилось легкою здобиччю для ідеологів «руського мира», які заявили про Україну, як «неприродне державне утворення», приречене на швидку загибель.

Ключові слова: національні меншини, русифікація, політичне життя, регіони, етнічні групи, культурна спадщина, мовне питання.

В умовах агресії Росії на Донбасі, цивілізаційного, світоглядного протистояння України східній імперії, асиметричною відповіддю російській пропаганді є формування «в наступальному ключі власного погляду на історичні події», «власного привабливого іміджу, який спирався б на історичні приклади і паралелі», «звужуючи таким чином простір для спекуляцій і перекручень» [23, с. 153].

До актуальної проблематики сучасного наукового дискурсу в Україні слід віднести сферу міжнаціональних відносин кінця XX – початку XXI ст. Адже без переосмислення власного минулого, відзначав академік В. Вернадський, неможливо «адекватно оцінити сучасне» [18, с. 122].

Водночас пошук «історичної правди» важливий для з'ясування тих соціально-політичних, морально-етичних трансформацій і деформацій, які відбулися в українському соціумі за роки незалежності. Революція Гідності і російська агресія на Донбасі показали, з одного боку, «виникнення і легалізацію російськомовного українського патріотизму» [23, с. 69], який протистоїть імперській експансії, а з іншого – деградацію цінностей певного сегменту населення «юго-востока»: від 90% схвалення української незалежності на референдумі 1 грудня 1991 р. до її непідтримки та проявів сепаратизму в 2014 р. [23, с. 158].

У даному історичному огляді автор спробував розкрити складну круговерть етнополітичних подій на теренах України на початку 2000-х років, які певною мірою залежали від політичних уподобань правлячих еліт по обидва боки кордону, російсько-українських міждержавних відносин та появою нового господаря кремля – «сірого підполковника» В. Путіна «із глибокою психологічною травмою, викликаною розпадом Радянського Союзу» [23, с. 201].

Проблематика міжнаціональних відносин на теренах України та соціокультурних трансформацій знайшла відображення у працях С. Білошицького, В. Войналовича, О. Кривицької, Л. Нагорної та ін. [9], впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на процес національно-державного самовизначення України в роботах І. Рафальського [31], регіональні виміри етнополітичного життя у наукових розвідках М. Панчука,

В. Войналовича, О. Калакури, В. Котигоренка, О. Рафальського [11], О. Ляшенка, Н. Макаренко [21], Л. Ковач, В. Коцура, Н. Кочан [8], Ю. Ніколайця, О. Позняк, М. Рябчука та ін. [6].

Як відзначалося, високим відсотком росіян характеризувався етнічний склад населення східної України. У Донецькій та Луганській областях ці показники за даними перепису 2001 р. становили 38,2% та 39,0% відповідно до усього населення [5]. Питома вага інших національних меншин на території Донецької області не перевищувала 4,3%. Серед них найбільше було представників грецької національної меншини – 77,5 тис. (1,6%). У Луганській області представники інших нацменшин становили лише 4% (35,5 тис.) [5]. Місцями компактного проживання етнічних росіян на території Донецької області були такі міста: Донецьк, Єнакієве, Макіївка, Горлівка, Краматорськ, Маріуполь, Слов'янськ, Торез, Харцизьк. У таких містах як Донецьк, Єнакієве та Макіївка більшість населення становили етнічні росіяни [8, с. 265]. Незважаючи на це, на початку 2000-х рр. спостерігалася динаміка зниження чисельності росіян на території Донецької та Луганської областей на 5,5% (у 1989 р. їх частка становила 44,0%, а в 2001 – 38,5%). Крім російської спостерігалася зменшення питомої ваги й інших нацменшин на території Донбасу, зокрема греків, білорусів, татар, євреїв, циган, молдаван, поляків та ін. В аналітичній доповіді наукового колективу Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України ці процеси пояснювалися такими факторами: 1) загальні негативні демографічні процеси, які зумовлювали зниження кількості населення на території України; 2) етнічна реідентифікація окремих жителів регіону [32, с. 14]. Зниження білоруської меншини на Донбасі пояснювалося здебільшого високим рівнем асиміляції та зміною ідентифікації себе як етнічної спільноти. Причиною цього стала низка факторів: 1) дисперсність проживання білорусів; 2) високий рівень змішаних шлюбів; 3) спорідненість культури та менталітету з українцями і росіянами [8, с. 181–182].

Прояви сепаратизму в цих областях упродовж усього періоду української незалежності зумовлені, насамперед, поширенням російської пропаганди серед місцевого населення, особливо нацменшин. Як відзначає Є. Магда, на програми українською мовою в 2013 р. доводилося 31,8% ефірного часу, а на російській було понад 50%. Фактично російське кіно отримувало до 10% від загальної суми своїх зборів за рахунок прокатів в Україні [23, с. 69]. Створений у червні 2007 р. указом президента РФ В. Путіна «недержавний центр підтримки і популяризації російської мови і культури» [23, с. 69] – Фонд «Русский мир» фінансово підтримував «не лише росіян, не лише співвітчизників у країнах ближнього і дальнього зарубіжжя, емігрантів, вихідців з Росії та їхніх нащадків, а й іноземних громадян, що говорили російською мовою, вивчали або викладали її, усіх тих, хто щиро цікавився Росією, кого хвилювало її майбутнє... Російський світ – світ Росії». Наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. швидкими темпами наростала політизація російських нацменшин на території України. Особливо активний розвиток російських політичних організацій відбувався в південно-східних областях України та в АР Крим, де проживало найбільше етнічних росіян. У цьому регіоні діяло 22 національно-культурні організації, в той час як на території західної України функціонувало 16, а північній та центральній – 11. Діяльність цих організацій ще на початку 2000-х рр. мала ознаки втілення так би мовити ідеї «русского мира», а основним політичним трендом став курс на русифікацію (введення російської мови як другої державної, поширення русистики в навчальних закладах), інтеграцію з Росією та країнами СНД і відхід від співпраці з країнами Заходу, визнання росіян на рівні з українцями ключовою державотворчою нацією, а не нацменшиною тощо [28, с. 358–359]. Безумовно, поява і діяльність таких організацій негативно позначалася на політичному житті України, підживлюючи серед російськомовного населення антиукраїнські та антиєвропейські настрої, культивуючи сепаратистські амбіції в АР Крим та в окремих регіонах південно-східної України.

Специфіку етнополітики України на території Донбасу зумовлювала неабияка активність російської та російськомовної частини населення. На початку 2000-х рр. Донецька область стала одним із центрів розвитку проросійських рухів, які вимагали підвищення статусу російської мови до другої державної, встановлення тісніших взаємозв'язків з Росією тощо. Особливо активними пропагандистами «русского мира» наприкінці 1990-х рр. – початку 2000-х рр. були такі організації, як «Російський рух», товариство «Русь», «Російська громада», «Російський блок», «Російсько-український союз» та ін. [17, с. 317]. Головною рушійною силою і соціальною базою цих організацій стала російська національна меншина та частина українців, які, маючи радянське мислення і ностальгію за минулим, прагнули повернути Україну до складу Росії та відродити оновлений Радянський союз. Водночас на шкоду загальноукраїнським інтересам, національній ідентичності українська політична еліта упродовж 2000-х рр., задовольняючи власні виборчі амбіції, маніпулювала етнопсихологічними й етнокультурними особливостями населення Півночі, Півдня, Заходу та Сходу. Проблема самоідентифікації різних етносів на території України використовувалася під час президентських виборів 2004 р. Перед другим туром президентських виборів у 2004 р. на сході та півдні України сформувався потужний проросійський рух, який підтримував В.Ф. Януковича. Через значний відсоток російського населення на території південно-східної України розпочалися спекуляції стосовно подальшого шляху розвитку України та можливого від'єднання. За підтримки російської сторони в Северодонецьку Луганської області пройшли з'їзди, які підтримували В.Ф. Януковича та висловлювались про можливе відокремлення чи приєднання до Росії у разі перемоги «Майдану» [4].

За даними соціологічного дослідження М. Шульги на початок 2000-х рр. молодіжна спільнота, яка спілкувалася російською мовою, помітно зростає. Так, у 2000 р. 54% осіб до 30 років спілкувалися російською мовою, українською – 44%. Така тенденція пояснюється засиллям російськомовних ЗМІ на українському медіа просторі та значною кількістю російськомовних шкіл в Україні. До цього слід додати зростаючий масив друкованих російських ЗМІ, які захоплювали український інформаційний ринок, так чи інакше формували в своїх читачів проросійські погляди. Станом на 2001 р. близько 30% російських газет ввозилися нелегально на територію України [1, с. 112]. Проте найбільший формуючий вплив на російськомовну молодь мали російськомовні школи. Зокрема, у Донецькій та Луганській областях лише 14% та 17% шкіл мали україномовний навчальний процес [1, с. 111]. Очевидно, що вплив політики русифікації, якої зазнавала Україна упродовж значного періоду часу, позначився на ментальності населення Донбасу та викарбував комплекс меншовартості українців, що водночас слугувало підґрунтям поширювати ідеї «русского мира» в 1990–2000-х рр.

Компактне розселення російської національної меншини, поширення російської мови серед інших національностей, насамперед українців на сході та півдні України, зумовлювало популярність проросійських ідей у цих регіонах. Користуючись ситуацією, Російська Федерація у 2000-х рр. прагнула відновити свою імперію в межах колишнього Радянського союзу, сприяла розвитку проросійських організацій в Україні, всіляко заохочуючи розвиток російської мови і, водночас, шляхом тиску і шантажу на українську політичну верхівку вимагала від неї «почути жителів Донбасу». Такі маніпуляції лише поглиблювали кризу міжетнічних відносин в Україні, зокрема між українцями та росіянами, а в подальшому підготували підґрунтя для ймовірної окупації та розгортання військових дій на сході, що й підтвердилося сьогоднішнім.

Постійні акції проросійських організацій стосовно надання російській мові статусу державної на рівні з українською насправді було тиском на владу, яка в 2003 р. ратифікувала «Європейську хартію регіональних мов або мов меншин». З одного боку, хартія, в кращих традиціях європейського лібералізму, гарантувала всебічний розвиток мов меншин з метою їх збереження, розповсюдження та відображення як культурного

багатства країни [10]. Ратифікований закон мав забезпечувати розвиток мов представників найчисельніших меншин: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської [13] і застосовувалася в усіх сферах культурного, освітнього, громадського життя України [39, с. 109]. З іншого боку, для найчисельнішої російської національної меншини ця хартія ставала своєрідною основою для подальшої русифікації населення в південно-східних регіонах, яка здійснювалася за підтримки Росії.

Східні регіони України етнічно розвивалися під політичним впливом Російської Федерації. Кремлівська еліта активно впроваджувала найрізноманітніші заходи з метою утвердження російських культурних цінностей і мови, при цьому дискримінуючи українську у східних регіонах [19, с. 24]. У зв'язку з цим особливої актуальності набувало питання статусу російської мови в Україні. За даними соціологічного опитування, проведеного науковими співробітниками Донецького інформаційно-аналітичного центру, близько 89% респондентів з 600 опитаних позитивно відносилися до затвердження російської мови як другої державної [1, с. 569]. На думку М. Парахіної, Росія використовує свою мову як інструмент впливу в «близькому зарубіжжі» і, насамперед, в Україні [30, с. 151]. Частка російськомовного населення в Донецькій області на початку 2000-х рр. зросла на 7,2% (у 2001 р. їхня кількість становила 74,9% порівняно з 1989 р. Водночас частка україномовного населення знизилася на 6,5% (24,1%). У Луганській області також спостерігалось зменшення україномовного населення (на 4,9%), проте їхня частка була вища порівняно з Донецькою – 30,0%. Російськомовне населення зросло на 4,9%, а його частка становила 68,8% [8, с. 411]. Русифікація прогресувала і серед інших національних меншин, які проживали на сході України. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. засвідчив, що у Донецькій та Луганській областях більшість євреїв (відповідно 95,9% та 94,5%), німців (88,7% та 88,8%), болгар (86,8% та 86,9%), білорусів (85,5% та 82,0%), татар (73,9% та 73,6%) та ін. вважали російську мову рідною [8, с. 269]. Враховуючи цю ситуацію впродовж 2000-х рр. Росія, прикриваючись надуманою проблемою захисту прав російськомовного населення, російської національної меншини, здійснювала політичний тиск на Україну та посилювала свій вплив на регіони [30, с. 151].

Проблема двомовності стала політичним зняряддям спекуляцій окремих політиків. Формування міфу про утиски російської мови у східних регіонах України розпочалося ще з 1991 р., коли низка проросійських організацій поширювала неправдиву інформацію про насильницьку українізацію. Статистичні дані початку 2000-х рр. свідчать про інші тенденції, зокрема в 2002 р. діяло 1935 російських шкіл, у бібліотеках України зібрано 440 млн. примірників російською мовою (55% всього фонду), упродовж року було видано 3016 одиниць книг. Кількість російськомовних у регіоні переважала над україномовними, що свідчить про засилля іноземної мови, а не навпаки [20, с. 43].

Не дивлячись на переважання російської мови у південно-східних областях України, 8 серпня 2012 р. Президент України В. Янукович підписав закон «Про засади державної мовної політики». Згідно з цим законом, відомим як «мовний закон Колісніченка-Ківалова», на думку професора Мицика, у разі застосування 10% підходу у використанні мови меншин як регіональної на теренах України майже не залишилося б областей, де використовувалася б українська мова. Можна припустити, відзначає І. Курулько, що, готуючи цей закон, партія регіонів використала Європейську Хартію регіональних мов, ухвалену у Страсбурзі 5 листопада 1992 р., «щоб під виглядом захисту регіональних мов, провести повну русифікацію України за рахунок утиску української державної мови» [25]. 28 лютого 2018 р. Конституційний Суд України визнав не конституційним закон «Про засади державної мовної політики» [33].

Формування своєрідної регіональної ідентичності східних регіонів України, на території якої особливий вплив на формування мовно-культурних цінностей мала

російська меншина, зумовило розповсюдження сепаратистських рухів [7, с. 44–45]. Ще з середини 1990-х рр. серед населення Донбасу почали розповсюджуватися ідеї відновлення «Донецько-Криворізької республіки», яка з подачі більшовиків була проголошена в 1918 р. Проте найбільше загострилася ситуація під час президентських виборів 2004 р. та на початку Помаранчевої революції. У цей період посилюються спекуляції та шантаж східних проросійських політиків стосовно від'єднання від України південно-східних регіонів у разі перемоги Помаранчевої революції [1, с. 586].

Таким чином, східні регіони України, зокрема Донецька та Луганська області, упродовж першої половини 2000-х рр. під впливом російської нацменшини та Кремля, формували підґрунтя для самоідентифікації населення як частини Росії, з її цінностями і мовно-культурними особливостями, що породжувало сепаратистські прояви під час Помаранчевої революції та розгортання євроінтеграційного вектору розвитку.

Росія, яка всіляко прагнула не допустити Україну в Євросоюз і НАТО, маючи інформаційний, пропагандистський вплив на населення Криму і Донбасу уже на початку 2000-х рр. застосовувала елементи мережевої війни, яка згодом стала називатися «гібридною». Значна частина російськомовного населення цих регіонів виявилася найбільш чутливою до ідей «русского мира». Дослідник Є. Магда пояснює такий стан речей тим, що «місцеве населення практично протягом усього періоду незалежності не бачило політичної конкуренції, опинившись у ролі електоральних кріпаків спочатку Комуністичної партії України, а згодом Партії регіонів, а тому виявилось легкою здобиччю для російської пропагандистської машини» [23, с. 40]. Пізніше, після перемоги Революції гідності, склад «демонстрантів» докорінно змінився на південно-сході України. Вони поповнювалися уже найманцями із Росії, відставними солдатами й офіцерами із Криму, місцевими проросійськи налаштованими ополченцями, найманцями з місцевого населення за гроші і, навіть, кримінальними елементами, звільненими «сепаратистами» із в'язниць [38].

Основними вимірами ідентифікації населення західної України, на відміну від східної, стали релігійні, етнічні, національні чинники, що зумовлювали ототожнення себе як громадян України [29, с. 39–40]. Водночас у регіоні проживала низка нацменшин, які також мали помітний вплив на громадське, політичне життя. Найбільшими серед них були росіяни, поляки, угорці, румуни, молдавани [5].

За даними перепису 2001 р. в Україні проживає 144 130 поляків (0,3%). Найбільш компактно вони розселилися у Львівській, Житомирській, Хмельницькій, Рівненській, Київській областях [5]. Представники польської меншини, які були депутатами місцевих органів влади чи працювали в системі виконавчої гілки влади, мали помітний вплив на українсько-польські відносини. Проте польська національна меншина на початку 2000-х рр. не сформувала жодної політичної організації на протигагу угорським чи російським [22, с. 103]. Натомість польська меншина формувала національно-культурні організації та товариства, спрямовані на розвиток історичних, культурних та мовних традицій поляків. На початку 2000-х рр. свою діяльність розгорнули такі організації, як Польський дім у Києві, Київське культурно-освітнє товариство імені А. Міцкевича, Київське національно-культурне товариство поляків «Згода», Польський культурний центр в Одесі, Товариство польської культури Львівщини та ін.

Водночас спостерігався характерний для польської меншини в Україні процес старіння, пов'язаний насамперед з асиміляцією та міграцією. Асиміляція поляків була зумовлена розпорошеністю польського населення на теренах України. Зокрема, в 2001 р. лише для 13% представників цієї нацменшини в Україні рідною мовою була польська, а для 71% – українська [22, с. 104]. З огляду на таку ситуацію низка польських національно-культурних громадських організацій проводила заходи з метою збереження своєї ідентичності, керуючись чинним законодавством, зокрема Конституцією України, Законами України «Про громадянство», «Про національні меншини в Україні» й іншими

нормативно-правовими актами. Українська влада з розумінням поставилася до культурно-освітніх запитів польських громадських організацій [14, с. 75]. Упродовж 2000–2002 рр. було створено 32 факультативні групи вивчення польської мови при загальноосвітніх школах у Вінницькій, Івано-Франківській, Львівській, Хмельницькій областях [40]. Загалом у 2002–2003 рр. навчальному році діяло 4 школи польською мовою, 2 школи українською і польською мовами. Як предмет у школі польську мову вивчали 1425 учнів, а факультативи з її вивчення відвідували 6270 школярів [14, с. 75]. Крім української влади ці організації отримували підтримку у питаннях освіти, періодичних видань від уряду Польщі. Зокрема, за сприяння Міністерства зовнішніх справ Польщі в січні 2000 р. було створено Польський інститут у Києві. Його завданням стала ліквідація стереотипів в українсько-польських відносинах [22, с. 102]. Таким чином, спостерігалось не лише сприяння розвитку польської культури в Україні, але розгортання політики співпраці з Польщею. Як відзначає І. Ковалів, наприклад, у старовинній, заснованій у місті Лева ще у 1816 р., середній загальноосвітній школі № 10 ім. Святої Марії Магдалени здобувають знання 302 учні. Предмети викладаються польською і українською. Мовою Шевченка вивчають українську літературу, історію України, хімію, музику, захист Вітчизни. Математику, біологію, фізичне виховання викладають двома мовами – частково державною, частково рідною. Знання з решти дисциплін школярі здобувають польською. Водночас, на думку директора школи Ришарда Вінценца, в педагогічних університетах слід готувати вчителів-предметників для шкіл різних національних меншин і на рівні держави заохочувати їх працювати в школі [16, с. 8].

До численної нацменшини в Україні, особливо на Закарпатті, слід віднести угорців. Ця національна меншина компактно проживає в регіоні, який історично був під владою Угорщини, Австро-Угорської імперії, а після завершення першої світової війни і до 1945 р. (за винятком березня 1939 р.), до складу Угорщини. Відповідно багато представників цієї національності після 1945 р. лишилися проживати на теренах України. Це підтверджує Всеукраїнський перепис населення 2001 р., згідно з яким 151,5 тис. осіб (12,1% від населення області) становили угорці [5]. У прикордонних регіонах спостерігається найбільш компактне розселення угорців, зокрема у Берегівському, Ужгородському та Виноградівському районах. Відзначимо, що угорське населення у Берегівському районі переважає українське (76,2% проти 18,8%) [35, с. 416–417]. На початку 2001 р. 97,1% угорців вважали своєю рідною мовою угорську і лише 48% досконало володіли українською [35, с. 416–417]. Відцентрові процеси в місцях компактного проживання угорців призвели до витіснення української та мов інших нацменшин з повсякденного вжитку (80% ромів Закарпаття станом на 2001 р. вважали угорську своєю рідною) та поширення антиконституційних настроїв стосовно федералізації та ймовірного від'єднання регіону від України з подальшою інтеграцією в Угорщину. Мовна самоізоляція угорської національної меншини обмежувала участь їхніх представників у державотворчих процесах, розвитку науки і технологій. Як відзначає І. Ковалів, найгостріше мовне питання стоїть для 16 тисяч дітей угорської етнічної групи – взагалі не володіють українською [16, с. 8]. 7 стаття закону «Про освіту», підписаного Президентом України П.О. Порошенком 25 вересня 2017 р., передбачає, що мовою навчання у вітчизняних державних і комунальних навчальних закладах буде українська. Рідною мовою діти національних меншин навчатимуться на етапі дошкільної й початкової освіти, починаючи вивчати й державну. Лише з п'ятого класу школярі з національних меншин вивчатимуть усі предмети українською, рідну мову – як окремий предмет. Загалом передбачено, що кількість предметів, які вивчатимуть українською, поступово зростатиме з 5 класу і до 10-го до співвідношення 60 на 40, де 60% часу відведуть на опанування дисциплін державною, а 40% – рідною [12]. Такий мовний підхід не розділяє влада Угорщини, яка виступила проти скорочення навчання рідною мовою в школах Закарпаття. Водночас міністр закордонних справ Угорщини Петер

Сіярто виступив проти скасування мовного закону «Колісніченка-Ківалова», який, на його думку, давав право національній меншині на використання їхньої рідної мови в Україні [24]. Офіційна відповідь України була дзеркальною, а саме незнання української дітьми інших етнічних груп обмежує їхні права. Не знаючи держаної мови, вони мають менший шанс вступити до університетів, отримати роботу, почати політичну кар'єру в Україні і навіть захищати власні інтереси [27].

Крім угорців на території Закарпаття проживала низка інших етносів, зокрема, румуни – 32,1 тис. осіб, росіяни – 31 тис., роми – 14 тис., русини – 10 тис. та ін. [2]. Особливої уваги потребує поява такого явища, як «політичне русинство» і формування відповідного субетносу. Початок формування політичного русинства на Закарпатті припадає на останні роки існування СРСР. На початку 1990-х рр. явище «русинства» перейшло у політичну площину і фактично створювало нові загрози і виклики суверенітету України. У 2000-х рр. русинські організації, за підтримки Закарпатської обласної ради та обласної державної адміністрації, намагалися змусити центральні органи влади визнати русинів як окрему національність та гарантувати їй, згідно з Конституцією України, право на самовизначення, всебічну підтримку розвитку національно-культурних особливостей [15]. Державний комітет національностей та міграції наполягав на позиції – «русини є частиною українського етносу» [1, с. 695]. Міністерство закордонних справ України також відреагувало на заклики русинських організацій стосовно визнання їхніх етнічних та політичних прав, зокрема зазначаючи, що в міжнародному праві не прописано термін «національність», що унеможлиблює їхню юридичну ідентифікацію русинів як національність через відсутність відповідних критеріїв [1, с. 697].

Відзначимо, що підтримку політичного самовизначення і створення окремого регіону «Прикарпатська Русь» на території України забезпечували проросійські та проугорські організації, а також Російська православна церква (РПЦ). Зокрема, за ініціативою настоятеля православного собору РПЦ протоієрея Д. Сидора 1 квітня 2000 р. було здійснено спробу об'єднати діяльність русинських організацій, сформувавши Сойм підкарпатських русинів (СПР). Робота русинських організацій спрямовувалася на національне самовизначення та закріплення особливого статусу Закарпаття [1, с. 695–696]. До ідеологів «Підкарпатської Русі» слід віднести П. Магочія та І. Попа. Зокрема, професор П. Магочій, завідувач кафедри українських студій Торонтського університету, у праці «Народ нізвідки» називає русинів окремим народом, який має відмінні риси від українців, росіян, угорців, румунів і проживає на території Карпат. За його підрахунками, всього русинів – 1 654 500 осіб. Зазначимо, що згідно зі статистичними даними початку 2000-х рр. кількість людей, які зазначили свою національність як «русини», становило лише 94 100 осіб [26, с. 47–48]. Інший ідеолог русинства, професор І. Поп, багатолітній науковий співробітник Інституту слов'янознавства АН СРСР у Москві, відзначився видавництвом «Енциклопедії Підкарпатської Русі», за фінансової підтримки Carpatho-Russian Ethnic Research Centre USA (Карпаторосійський етнологічний науково-дослідний центр США) [26, с. 48]. На думку дослідника М. Мушинки, ідеологічна підготовка «русинського руху» на території Закарпаття є перехідним етапом у стратегічному плані Москви стосовно русифікації регіону [26, с. 50].

Особливо активізувався русинський рух під час виборчих кампаній. У 2002 р. у ході парламентських виборів Сойм підкарпатських русинів виклав свої вимоги до кандидатів у народні депутати та центральних органів влади, серед яких були: визнання русинів як національність, відмова від призначення на державні посади в Закарпатській області вихідців з інших регіонів, введення в шкільне навчання предмету русинська мова та література тощо [15]. Під час президентських виборів 2004 р. частина русинських організацій підтримувала В.А. Ющенко, вважаючи, що він змінить пріоритети в етнополітиці країни, що сприятиме розвитку «русинської культури».

Проте значна більшість організацій, які входили до Сойму підкарпатських русинів, підтримали В.Ф. Януковича, який був проросійським кандидатом [15]. Проросійські настрої русинських організацій свідчать про високу ймовірність їх фінансування Росією. Відзначимо, що наприкінці 2008 р. русинські організації поставили ультиматум Україні стосовно надання їм статусу окремої адміністративно-територіальної одиниці з власними органами управління. У разі не виконання їхніх вимог – погрожували створити незалежну «Підкарпатську Русь» під «покровительством Росії» [26, с. 52].

Не лише русинські організації наголошували на необхідності створення автономії на Закарпатті. Угорська нацменшина, яка була найбільш чисельною в регіоні, за підтримки Угорщини також зверталася до центральних органів влади щодо створення автономії. Як відзначає Т.Б. Халавка, в Україні задіяна громадсько-територіальна модель формування нації, яка в умовах незконсолідованості українського етносу сприяє створенню підґрунтя для розвитку сегрегаційної стратегії акультурації угорців та румун у прикордонних регіонах [39, с. 39]. Таким чином, розвиваючись в регіоні компактного проживання, угорці та румуни мають змогу формувати підґрунтя для власних етнічних меншин на Закарпатті та Буковині відповідно. Маючи значну підтримку від сусідньої «рідної» Батьківщини деякі їхні організації здійснювали деструктивні дії, які породжують міжетнічні конфлікти та прояви сепаратизму.

Румунія і Угорщина на початку 2000-х рр. вимагали від України забезпечення політичних прав румунського й угорського населення на території Закарпатської та Чернівецької областей. Обидві країни, шляхом тиску на Україну через національно-культурні товариства, намагалися посприяти формуванню підґрунтя для створення автономних регіонів для румун у Чернівецькій області, а угорців на Закарпатті [1, с. 800]. У зв'язку з цим, державна політика спрямовувалася не лише на правове врегулювання міжетнічних взаємовідносин, але й на укладення двосторонніх міждержавних договорів, спрямованих на співпрацю. Зокрема, в 2003 р. у Чернівцях було підписано «Договір між Україною і Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань». Незважаючи на це, між країнами існували спільні прикордонні проблеми, зокрема делімітації шельфу та проблема юридичного статусу острова Зміїний [1, с. 800].

Разом з тим, проживання нацменшин у прикордонних регіонах дозволяє розвивати міжетнічні відносини та посилювати співробітництво з іншими державами. Закарпаття, яке межує з регіонами чотирьох різних країн, Угорщини, Румунії, Словаччини, Польщі, отримало можливість стрімкого розвитку завдяки залученню інвестицій цих країн, які водночас готові дбати про власних громадян в Україні. Одним із яскравих прикладів стало укладення тристоронньої угоди «Інтеррегіо». Згідно з нею передбачалося транскордонне співробітництво Закарпаття з областю Саблоч-Сатмар-Берег (Угорщина) та з Сату-Марським повітом (Румунія). Ключовими завданнями, передбаченими договором, стала розробка інфраструктури, розвиток Європейського транспортного коридору, охорона природи, збереження культурної спадщини прикордонних регіонів, піднесення освітнього розвитку та ін. [1, с. 688].

У роки незалежності України угорська національна меншина проявляла помітну громадську та політичну активність. На 1 січня 2001 р. офіційно було зареєстровано 11 угорських громадських організацій: Демократична спілка угорців України, Товариство угорської культури Закарпаття, Товариство угорської інтелігенції Закарпаття, Форум угорських організацій Закарпаття, Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство, Закарпатське угорськомовне наукове товариство, Закарпатське угорськомовне товариство студентів та молодих дослідників, Спілка угорських журналістів Закарпаття, Закарпатська угорська асоціація скаутів, Спілка угорських бібліотекарів Закарпаття, Закарпатське угорське товариство працівників охорони здоров'я. Фінансування громадських організацій здійснювалося переважно за рахунок членських внесків з фондів Угорщини [41]. Згодом

у середині 2000-х рр. на основі цих організацій сформувалися перші політичні партії, завданням яких став захист прав меншини на Закарпатті. Серед них – Партія угорців в Україні та Демократична партія угорців в Україні. Діяльність таких партій часом носила деструктивний характер, особливо, коли поширювалися серед угорців створення «угорського автономно-національного округу» на Закарпатті [3, с. 240]. Ймовірно, що ініціатором розповсюдження таких ідей стали певні політичні сили сусідньої Угорщини.

Зовнішня політика Угорщини була спрямована на підтримку угорської нацменшини. Керівництво держави вважало за необхідне сприяти розвитку свого народу за межами Батьківщини, особливо в прикордонних регіонах. У зв'язку з цим у 2002 р. було прийнято Закон Угорської республіки про угорців, які проживають у сусідніх країнах, завданням якого стала підтримка та збереження мовно-культурної ідентичності угорців за кордоном [37, с. 67]. Таким чином, цей документ поклав початок зовнішньому впливу Угорщини на сусідні країни, зокрема Україну через власні нацменшини. Згодом, влада Угорщини у 2010 р. прийняла закон «Про громадянство», який спрощував процедуру отримання угорського громадянства, що зумовило певні деструктивні явища на Закарпатті. Дії угорської влади в етнополітичній сфері чимось нагадують зовнішню політику Росії по захисту прав російськомовного населення за кордоном, з метою формування впливу в регіоні компактного розселення національної меншини.

У досліджуваній період угорська та румунська національні меншини були представлені в місцевих та обласних радах Закарпатської та Чернівецької областей. Згідно з підсумками місцевих виборів у 2002 р. до Чернівецької обласної ради було обрано 17,3% румун, а до Закарпатської – 12,1% угорців. Уже на наступних виборах у 2006 р. частка представників угорської меншини в регіоні зросла до 12,8% [36, с. 112–115]. Популяризація угорських партій забезпечила зростання частки депутатів нацменшини в обласній раді. Політична активізація угорської меншини, її успіхи на місцевих виборах, певною мірою радикалізували мовне питання, зокрема надання статусу регіональної мови для Закарпатського регіону. Звісно, місцеві депутати від угорських політичних сил піднімали питання стосовно освіти рідною мовою. Починаючи з 2000-х рр. на Закарпатті розроблялися спеціальні програми, підручники для навчання угорської мови в школах та на факультативах. Найбільше навчальних закладів з угорською мовою викладання зосереджено в Берегівському районі, де проживає найчисленніша угорська спільнота [2].

Отже, етнополітичні відносини в Україні на початку 2000-х рр. характеризувалися відсутністю державної концепції етнічної політики. Це відкривало зовнішньополітичні шляхи для впливу на національні меншини прикордонних регіонів з боку сусідніх держав, стимулювало появу низки політичних громадських організацій деструктивного спрямування, які розповсюджували ідеї сепаратизму в південно-східних регіонах України, на Кримському півострові та Закарпатті. Водночас в етнополітичному житті першого десятиліття XXI ст. на південно-сході України позначилося таке явище як «гібридна війна», яка включала вплив російської пропаганди, широке застосування РФ політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних заходів для мобілізації протестного потенціалу російськомовного населення проти євроінтеграційного курсу України. Ідеологічною основою для курсу Росії по відновленню свого впливу на пострадянському просторі стало гасло «захисту співвітчизників» і сприяння московському православ'ю в Україні. Позбавлене роками політичної корупції, перебуваючи під впливом російської пропаганди, місцеве населення Південного-Сходу, Криму виявилось легкою здобиччю для ідеологів «руського мира», які заявили про Україну, як «неприродне державне утворення», приречене на швидку загибель [34]. Велика ймовірність впливу Росії на лідерів інших національних меншин на Заході України з метою дискредитації її іміджу в очах світової спільноти та гальмування європейського і північноатлантичного вектору розвитку і безпеки. Підтвердженням цього є постійний інтерес путінського режиму до певних політичних кіл «країн молодого демократії» – Угорщини, Чехії, Румунії, які

перебувають під прицілом Москви і де, за висловлюванням російського опозиціонера Гаррі Каспарова, «є величезна кількість людей західного бізнесу і політики, «підготовлених» Кремлем» [23, с. 58].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Адамович С.В. Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 884 с.
2. Аналітичний звіт про дотримання прав представників національних меншин, що проживають на території Закарпаття, на освіту рідною мовою. URL: <http://ci-center.org/wp-content/uploads>
3. Андріяш В.І. Модернізація механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації: дис. доктора наук з державного управління: 25.00.02 – механізми державного управління. Миколаїв, 2017. 452 с.
4. Бурдіяк В., Макар Ю. Ризики та виклики у регіональній етнополітиці України. URL : <http://zn.wsbip.edu.pl/wydania/zeszyt2/sekcjaA/4.PDF>
5. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. URL : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
6. Галичина в етнополітичному вимірі. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 840 с.
7. Горбатенко В.П., Шемученко Ю.С., Кресіна І.О., Стойко О.М. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії політичній дезінтеграції держави : наукова записка. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
8. Донбас в етнополітичному вимірі. Київ : ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
9. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський, В. Войналович, Л. Нагорна. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 512 с.
10. Європейська хартія розвитку регіональних мов або мов меншин. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_014
11. Закарпаття в етнополітичному вимірі. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 682 с.
12. Закон України «Про освіту». Стаття 7. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
13. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/802-15>
14. Калакура О.Я. Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі // Історичний архів. 2011. Вип. 6. С. 73–79.
15. Кічера Н.М. Політичне русинство в українській етнополітиці та його вплив за межами держави. URL: <http://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/334/520>
16. Ковалів І. Мова працює на єдність // Національний діалог. 2017. № 3. С. 8.
17. Ковач Л. Національно-культурні товариства Донбасу в інституціоналізації громадянського суспільства України // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ, 2013. Вип. 6 (68). С. 311–322.
18. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013.
19. Кривицька О. Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України (початок) // Політичний менеджмент. 2005. № 2. С. 24–37.
20. Кривицька О. Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України (закінчення) // Політичний менеджмент. 2005. № 3. С. 42–62.
21. Крим в етнополітичному вимірі / М. Панчук, Г. Бекірова, В. Ганкевич, О. Галенко. Київ: Світогляд, 2005. 533 с.
22. Куришко С.С. Польська національна меншина як суб'єкт суспільно-політичних процесів в Україні // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Політологія. 2014. Т. 228. Вип. 216. С. 100–104.
23. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Київ: Віват.

24. МЗС Угорщини вважає скасування закону Колесніченка-Ківалова атакою на нацменшини в Україні. URL: https://ua.censor.net.ua/news/3053406/mzs_ugorschyny_vvajaє_skasuvannya_zakonu_kolesnichenkakivalova_atakoju_na_natsmenschyny_v_ukrayini
25. Мовний закон: тіні Колесніченка-Ківалова нікуди не зникли. URL: https://zik.ua/news/2018/03/11/movnyy_zakon_tini_kolesnichenkakivalova_nikudy_ne_znykly_1282215
26. Мушинка М. Політичне русинство на сучасному етапі // Народна творчість та етнографія. 2009. № 4–5. С. 47–58.
27. Огаркова Т. «Мовний закон»: чому обурені Будапешт, Бухарест та Варшава? // Громадське телебачення URL: <https://hromadske.ua/posts/movnyi-zakon-naskilky-obureni-budapesht-bukharest-ta-varshava>
28. Офіцинський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991–2004) в аспекті європейської ідентичності (На матеріалах періодики Заходу). [Монографія]. Київ, 2005. 468 с.
29. Палій Г. Становлення єдиної національної ідентичності в Україні. Вплив регіональної специфіки // Політичний менеджмент. 2005. № 2. С. 38–45.
30. Парахіна М. Особливості національної політики і законодавства України та Росії щодо національних меншин. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюк. Тернопіль, 2014. Вип. 1. Ч. 2. С. 148–152.
31. Рафальський І.О. Національно-державне самовизначення України: внутрішні чинники та зовнішні виклики. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Ніжин: Видавництво Лисенко М.М., 2016. 480 с.
32. Рафальський О.О., Войналович В.А., Дегтеренко А.М. Політичні аспекти кризи на Донбасі: діагностика стану та напрями регулювання. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 268 с.
33. Рішення Конституційного Суду України № 2-п/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2018.pdf
34. Рудюк С. Як створити образ ворога? Україна в російських підручниках // Історична Правда. 18.09.2011. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/09/18/54961/>
35. Склярська О. Етнодемографічні та етнополітичні процеси в українсько-угорському прикордонні на початку ХХІ ст. // Народознавчі зошити. Львів, 2017. № 2 (134). С. 416–421.
36. Склярська О. Політико-географічні процеси в Закарпатській і Чернівецькій областях: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. 228 с.
37. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. 93 с.
38. Фельштинський Ю., Станчев М. Третя світова: битва за Україну. Київ: Наш Формат, 2015. 456 с.
39. Халавка Т.Б. Державне регулювання процесів міжетнічної інтеграції у прикордонних регіонах: теоретичний аспект: дис. канд. наук з держ. управління: спец.: 25.00.01. Одеський регіональний інститут державного управління. Одеса, 2015. 211 с.
40. Шевченко С. Розвиток шкіл з польською мовою навчання в умовах незалежної України як відображення зовнішньої диференціації в організації шкільної освіти (1991–2010). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/706882/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1.%D0%9C.17.pdf>
41. Шипка Н.П. Угорська національна меншина у державотворчому процесі України за роки незалежності (1991–2006). URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-28.pdf>

REFERENCES

1. Adamovych S.V. (2009). *Sobornist ta rehionalnyi rozvytok u suspilno-politychnomu zhytti nezaleznoi Ukrainy* [Unification and Regional Development in the Socio-Political Life of an Independent Ukraine]. Ivano-Frankivsk : Misto NV. 884. [in Ukrainian].
2. *Analitichnyi zvit pro dotrymannia prav predstavnykiv natsionalnykh menshyn, shcho prozhyvaiut na terytorii Zakarpattia, na osvitu ridnoiu movoiu* [Analytical report on observance of the rights of representatives of national minorities residing in the Transcarpathian region to education in their native language]. URL: <http://ci-center.org/wp-content/uploads> [in Ukrainian].
3. Andriiash V.I. (2017). *Modernizatsiia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання etnopolitychnykh protsesiv Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Modernization of the mechanisms of state

- regulation of the ethno-political processes of Ukraine in the conditions of globalization] (PhD Thesis). Mykolaiv. 452. [in Ukrainian].
4. Burdiiak V. Makar Yu. *Ryzyky ta vyklyky u rehionalnii etnopolitytsi Ukrainy* [Risks and Challenges in the Regional Ethnic Policy of Ukraine]. URL : <http://zn.wsbip.edu.pl/wydania/zeszyt2/sekcjaA/4.PDF> [in Ukrainian].
 5. *Vseukrainskyi perepys naseleння 2001 r.* (2001). [All-Ukrainian Population Census 2001]. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> [in Ukrainian].
 6. *Halychyna v etnopolitychnomu vymiri* (2017). [Galichina in the ethno-political dimension]. Kyiv : *IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Iplend them. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. 840. [in Ukrainian].
 7. Horbatenko V.P., Shemuchenko Yu.S., Kresina I.O., Stoiko O.M. (2015). *Etnopolitychna bezpeka Ukrainy: polityko-pravovi mekhanizmy protydii politychnii dezintehratsii derzhavy: naukova zapyska* [Ethno-political security of Ukraine: political and legal mechanisms of counteraction to the political disintegration of the state: a scientific note]. Kyiv : *Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy* [Institute of State and Law of them. V.M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine]. 80. [in Ukrainian].
 8. *Donbas v etnopolitychnomu vymiri* (2014). [Donbass in the ethno-political dimension]. Kyiv : *IPiEND imeni I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [IFs named after I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. 584. [in Ukrainian].
 9. Rafalskyi O., Voinalovych V., Nahorna L. (Eds.) (2017). *Etnopolitychnyi kontekst sotsiokulturnykh transformatsii u suchasni Ukraini* [Ethno-political Context of Socio-Cultural Transformations in Contemporary Ukraine]. *IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Iplend them. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. 512. [in Ukrainian].
 10. *Ievropeiska khartiia rozvytku rehionalnykh mov abo mov menshyn* [European Charter for the Development of Regional or Minority Languages]. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_014 [in Ukrainian].
 11. *Zakarpattia v etnopolitychnomu vymiri* [Transcarpathia in an ethno-political dimension]. *IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Iplend them. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. 682. [in Ukrainian].
 12. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»*. *Stattia 7* [Law of Ukraine «On Education». Article 7]. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
 13. *Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Yevropeiskoi khartii rehionalnykh mov abo mov menshyn»* [Law of Ukraine «On ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages»]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/802-15> [in Ukrainian].
 14. Kalakura O.Ia. (2011). *Polska menshyna yak chynnyk ukraїno-polskoi spivpratsi na suchasnomu etapi* [Polish minority as a factor of Ukrainian-Polish cooperation at the present stage]. *Istorychnyi arkhiv*. 6. 73–79. [in Ukrainian].
 15. Kichera N.M. *Politychne rusynstvo v ukrainskii etnopolitytsi ta yoho vplyv za mezhamy derzhavy* [Political Rusynism in the Ukrainian ethno-politics and its influence outside the state]. URL: <http://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/334/520> [in Ukrainian].
 16. Kovaliv I. (2017). *Mova pratsiuiie na yednist* [Language works for unity]. *Natsionalnyi dialoh*. 3. 8. [in Ukrainian].
 17. Kovach L. (2013). *Natsionalno-kulturni tovarystva Donbasu v instytutsionalizatsii hromadianskoho suspilstva Ukrainy* [National-cultural societies of the Donbas in the institutionalization of civil society in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. 6 (68). 311–322. [in Ukrainian].
 18. Kolesnyk I. (2013). *Ukrainska istoriohrafia: kontseptualna istoriia* [Ukrainian Historiography: Conceptual History]. *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy* [Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. 122 [in Ukrainian].
 19. Kryvytska O. (2005). *Konfliktnyi vymir etnonatsionalnoho rozvytku Ukrainy (pochatok)* [Conflict Measurement of Ethnonational Development of Ukraine (beginning)]. *Politychnyi menedzhment* [Political management]. 2. 24–37. [in Ukrainian].

20. Kryvytska O. (2005). *Konfliktnyi vymir etnonatsionalnoho rozvytku Ukrainy (zakinchennia)* [Conflict Measurement of Ethnonational Development of Ukraine (ending)]. *Politychnyi menedzhment* [Political management]. 3. 42–62. [in Ukrainian].
21. Panchuk M., Bekirova H., Hankevych V., Halenko O. (2005). *Krym v etnopolitychnomu vymiri* [Crimea in the ethnopolitical dimension]. Kyiv : Svitohliad. 533. [in Ukrainian].
22. Kuryshko S.S. (2014). *Polska natsionalna menshyna yak subiekt suspilno-politychnykh protsesiv v Ukraini* [Polish national minority as a subject of socio-political processes in Ukraine]. *Naukovi pratsi. Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»* [Scientific works. Pyotr Mohyla Black Sea State University, Kyiv-Mohyla Academy Complex]. Serii: Politolohiia. 228. 216. 100–104. [in Ukrainian].
23. Mahda Ye.V. *Hibrydna viina: vyzhyty i peremohty* [Hybrid War: Survive and Defeat]. Kyiv: Vivat. [in Ukrainian].
24. *MZS Uhorschyny vvazhaie skasuvannia zakonu Kolesnichenka-Kivalova atakoiu na natsmenshyny v Ukraini* [The Ministry of Foreign Affairs of Hungary considers the abolition of the law of Kolesnichenko-Kivalov by an attack on the national minority in Ukraine]. URL: https://ua.censor.net.ua/news/3053406/mzs_ugorschyny_vvajaye_skasuvannya_zakonu_kolesnichenkakivalova_atakoyu_na_natsmenshyny_v_ukrayini [in Ukrainian].
25. *Movnyi zakon: tini Kolesnichenka-Kivalova nikudy ne znykly* [Language law: the shadows of Kolesnichenko-Kivalov have not disappeared]. URL: https://zik.ua/news/2018/03/11/movnyy_zakon_tini_kolesnichenkakivalova_nikudy_ne_znykly_1282215 [in Ukrainian].
26. Mushynka M. (2009). *Politychne rusynstvo na suchasnomu etapi* [Political Rusynism at the present stage]. *Narodna tvorchoh ta etnografii* [Folk art and ethnography]. 4–5. 47–58. [in Ukrainian].
27. Oharkova T. «Movnyi zakon»: chomu obureni Budapesht, Bukharest ta Varshava? [«Language Law»: Why Outraged by Budapest, Bucharest and Warsaw?] Hromadske telebachennia. URL: <https://hromadske.ua/posts/movnyi-zakon-naskilky-obureni-budapesht-bukharest-ta-varshava> [in Ukrainian].
28. Ofitsynskiy R. (2005). *Politychnyi rozvytok nezaleznoi Ukrainy (1991–2004) v aspekti yevropeiskoi identychnosti (Na materialakh periodyky Zakhodu)* [Political Development of an Independent Ukraine (1991–2004) in the aspect of European identity (On materials of the periodicals of the West)]. [Monohrafiia]. Kyiv. 468. [in Ukrainian].
29. Palii H. (2005). *Stanovlennia yedynoi natsionalnoi identychnosti v Ukrain. Vplyv rehionalnoi spetsyfyky* [The formation of a unified national identity in Ukraine. Impact of regional specificity]. *Politychnyi menedzhment* [Political management]. 2. 38–45. [in Ukrainian].
30. Parakhina M. (2014). *Osoblyvosti natsionalnoi polityky i zakonodavstva Ukrainy ta Rosii shchodo natsionalnykh menshyn* [Features of national policy and legislation of Ukraine and Russia concerning national minorities]. *Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuk* [Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk]. Ternopil. 1. Ch. 2. 148–152. [in Ukrainian].
31. Rafalskyi I.O. (2016). *Natsionalno-derzhavne samovyznachennia Ukrainy: vnurishni chynnyky ta zovnishni vyklyky* [National-Self-determination of Ukraine: Internal Factors and External Challenges]. *IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Iplend them. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. Nizhyn : Lysenko M.M. 480. [in Ukrainian].
32. Rafalskyi O.O., Voinalovych V.A., Dehterenko A.M. (2015). *Politychni aspekty kryzy na Donbasi: diahnozyka stanu ta napriamy rehuliuвання* [Political aspects of the crisis in the Donbass: diagnostics of the state and directions of regulation]. *IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [IMIDEND them. I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. 268. [in Ukrainian].
33. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy* (2018). [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] 2. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2018.pdf [in Ukrainian].
34. Rudiuk S. (2011). *Yak stvoryty obraz voroha? Ukraina v rosiiskykh pidruchnykakh* [How to create an enemy's image? Ukraine in Russian textbooks]. *Istorychna Pravda*. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/09/18/54961/> [in Ukrainian].
35. Skliarska O. (2017). *Etnodemografichni ta etnopolitychni protsesy v ukrainsko-uhorskomu prykordoni na pochatku XXI st.* [Ethnodemographic and Ethnopolitical Processes in the Ukrainian-

Hungarian Border at the Beginning of the 21st Century] *Narodoznavchi zoshyty* [Cognitive notebooks]. Lviv. 2 (134). 416–421. [in Ukrainian].

36. Skliarska O. (2011). *Polityko-geografichni protsesy v Zakarpatskii i Chernivetskii oblastiakh* [Political-geographical processes in Transcarpathian and Chernivtsi regions] (Monohrafiia). *Lvivskiyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka* [Ivan Franko National University of Lviv]. Lviv. 228. [in Ukrainian].

37. *Stan dotrymanna ta zakhyst prav natsionalnykh menshyn v Ukraini* (2006). [Status of observance and protection of the rights of national minorities in Ukraine]. *Spetsialna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny* [Special report of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine] Kyiv. 93. [in Ukrainian].

38. Felshtynskiy Yu., Stanchev M. (2015). *Tretia svitova: bytva za Ukrainu* [Third World: The Battle For Ukraine]. Kyiv : Nash Format. 456. [in Ukrainian].

39. Khalavka T.B. (2015). *Derzhavne rehuliuвання protsesiv mizhetnichnoi intehratsii u prykordonnykh rehionakh: teoretychnyi aspekt* [State regulation of processes of interethnic integration in the border regions: theoretical aspect] (PhD Thesis). *Odeskyi rehionalnyi instytutu derzhavnoho upravlinnia* [Odessa Regional Institute of Public Administration]. Odesa. 211. [in Ukrainian].

40. Shevchenko S. *Rozvytok shkil z polskoiu movoiu navchannia v umovakh nezaleznoi Ukrainy yak vidobrazhennia zovnishnoi dyferentsiatsii v orhanizatsii shkilnoi osvity (1991–2010)* [Development of schools with Polish language learning in conditions of independent Ukraine as a reflection of external differentiation in the organization of school education (1991–2010)]. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/706882/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1.%D0%9C.17.pdf> [in Ukrainian].

41. Shypka N.P. (2007). *Uhorska natsionalna menshyna u derzhavotvorchomu protsesi Ukrainy za roky nezalezhnosti (1991–2006)* [Hungarian national minority in the state-building process of Ukraine during the years of independence (1991–2006)] URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-28.pdf> [in Ukrainian].

Kotsur V. National minorities of the Eastern and Western Ukraine in the XXI century: geopolitical measurement.

The article reveals the contradictory tendencies of ethnopolitical life in Ukraine at the beginning of the XXIst century, the destabilizing influence of the Russian Federation on the south-eastern regions in order to slow down the European vector of the country's movement. The features of interethnic relations in the Western regions of Ukraine, external and internal factors of the manifestations of separatism and the spread of ideas for the autonomy of areas of compact residence of national minorities are singled out. The author traces the causal relationships in the ethno-political sphere in the time-past-modern measurement.

It was determined that ethnopolitical relations in Ukraine in the early 2000's were characterized by the absence of a state conception of ethnic policy. This opened up foreign policy paths to influence the national minorities of the border regions by neighboring states, stimulated the appearance of a number of destructive political organizations that spread the ideas of separatism in the south-eastern regions of Ukraine, in the Crimean peninsula and Transcarpathia. Under the influence of Russian propaganda, the local population of the South-East, the Crimea, was an easy prey to ideologues of the «Russian world», who declared Ukraine as «an unnatural state education» doomed to a quick death.

Key words: national minorities, russification, political life, regions, ethnic groups, cultural heritage, linguistic issues.

Одержано 23.03.2018.